

W
ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ

9
'78

вересня минає 60 років від дня народження видатного педагога сучасності Василя Олександровича Сухомлинського — Героя Соціалістичної Праці, заслуженого вчителя Української РСР, члена-кореспондента Академії педагогічних наук СРСР, кандидата педагогічних наук, лауреата Державної премії Української РСР.

Двадцять два роки працював В. О. Сухомлинський директором Павлівської середньої школи на Кіровоградщині. Школи, де він практикою перевіряв свої педагогічні задуми, де створював свої талановиті книжки, жанр яких визначив сам: «педагогіка серця». За своє порівняно коротке життя, він написав 36 монографічних праць і брошур, понад 600 наукових і публіцистичних статей, близько 1200 художніх творів для дітей. Твори В. О. Сухомлинського здобули надзвичайно велику популярність в Радянському Союзі, в соціалістичних країнах, вони видані багатьма мовами світу тиражами в десятки мільйонів примірників.

«Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Листи до сина», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителям», «Павлівська середня школа», «Розмова з молодим директором школи», «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості», «Виховання комуністичного ставлення до праці», «Методика виховання колективу», «Виховання радянського патріотизму в школярів», «Духовний світ школяра», «Праця і моральне виховання» — ці та інші твори поряд з працями Н. К. Крупської, А. В. Луначарського, С. Т. Шацького, П. П. Блонського, А. С. Макаренка, яких він вважав своїми духовними наставниками, стали настільними книжками багатотисячної армії вихователів, діючими помічниками педагогів-практиків, широкої громадськості у розв'язанні надзвичайно важливих і складних питань навчання і виховання підрастаючого покоління.

Кажучи про значний внесок В. О. Сухомлинського в педагогічну науку, газета «Правда» 14 серпня 1971 року в передовій статті «Духовне обличчя радянської людини» навела його слова про те, що «підкування про гармонійний розвиток моралі, розуму, почуттів, про виховання благородства серця, чистоти всіх духовних поривів і устремлінь є суттю виховання нової людини». Вся діяльність видатного педагога-вченого — яскраве втілення ленінських ідей у теорію і практику виховання радянської молоді.

Його педагогічна концепція належить не тільки теперішньому, але і майбутньому саме тому, що він утверджував принципи і методи виховання справжньої Людини, Людини комуністичного суспільства. Справжня Людина — не абстрактне поняття, а наповнена конкретним змістом особистість у всій своїй довершеності. Їй притаманні глибокі комуністичні переконання, вміння дорожити святинями Батьківщини, багатство духовного світу і духовних потреб, активна діяльність на «будівельному майданчику комуністичного суспільства».

Саме над вихованням такої Людини наполегливо працював керіваний В. О. Сухомлинським колектив Павлівської

школи. Озброїти учнів глибокими знаннями, вміло поєднати їх трудове, політичне і моральне загартування — ось зміст усього педагогічного процесу школи.

Сухомлинський завжди пам'ятав про висунуті часом вимоги до школи, про відповідальні завдання, які партія і уряд ставлять перед сучасним педагогом-вихователем. Він турбувався про те, щоб кожен захід був педагогічно вмотивований, щоб органічно влітався в єдину чітку систему комуністичного виховання, яка забезпечує розумове, ідейно-політичне, моральне, трудове, естетичне і фізичне загартування підростаючої зміни. Ось чому у творчій спадщині видатного педагога ми знаходимо глибоку аргументацію комплексного підходу до розв'язання проблем комуністичного виховання дітей, яка впливає з самого цілісного характеру особистості.

Мова завжди йде про нерозривну діалектичну єдність, взаємозв'язок розу-

педагог вихованню в учнів почуття соціалістичного інтернаціоналізму та радянського патріотизму. На конкретних прикладах з життя Павлівської школи він розкриває в своїх творах форми і методи виховання у дітей почуття радянського патріотизму, відданості справі комунізму. Особлива увага приділяється вихованню молодого покоління на прикладах з життя і діяльності В. І. Леніна, на подвигах комуністів і комсомольців — героїв революції, громадянської і Великої Вітчизняної воєн, героїв праці. Велике значення у цій справі, неодноразово підкреслював В. О. Сухомлинський, має прищеплення дітям любові до рідного краю і його природи, до рідної мови, до людей, які оточують дитину.

Мірилом морально-естетичних якостей особистості, її краси, духовного багатства і громадянської позиції є її ставлення до праці. В. О. Сухомлинський писав: «Краса облагороджує тільки тоді, коли людина працює, створюючи

До 60-річчя
від дня народження
В. О. Сухомлинського

«СЕРЦЕ ВІДДАЮ ДІТЯМ»

мового і фізичного, морального, трудового і естетичного виховання.

Найлюдяніша сучасна книга «Серце віддаю дітям», за яку В. О. Сухомлинський удостоєний звання лауреата Державної премії Української РСР, — це синтетичний досвід дошкільного і шкільного, сімейного і суспільного трудового виховання.

Вирішуючи проблеми виховання всебічно розвиненої людини, В. О. Сухомлинський підкреслював, що головним у цьому процесі є виховання комуністичної ідейності, яка нерозривно пов'язана з любов'ю до Комуністичної партії, класовим партійним підходом до подій суспільного життя, науковим світорозумінням. «Ми повинні добиватися, — писав він, — щоб уже в школі формувалася високоідейна особистість, для якої боротьба за комунізм становить найвищий смисл життя».

Надзвичайно великої уваги надавав

хліб для життя й красу для того, щоб не було життя тільки заради хліба. Наш виховний ідеал — щоб людина працювала не тільки заради хліба, а й для радості, щоб добрі почуття, що виникають від споглядання красивого, надихали на працю в ім'я щастя людей».

Творчість за законами краси є наймогутнішим засобом морального й естетичного удосконалення величі духу справжньої людини. Перекоаний у цьому, В. О. Сухомлинський розглядав трудову діяльність як складову гармонійного загального розвитку і водночас — джерело високої моральності, багатогранного духовного життя. Він вважав, що чим більше джерел людської культури відкрито перед розумом і серцем дитини, тим більшою мірою облагороджує її праця.

Однією із найбільш гострих проблем сучасності є проблема формування в ді-

ВІН ВСТІГ СКАЗАТИ ГОЛОВНЕ

тей культури почуттів. У Василя Олександровича, мабуть, немає жодної роботи, в якій би не підкреслювалася виключна роль школи у формуванні чутливості дитячої особистості. «Ідеал нашого виховання — високу комуністичну свідомість — я уявляю собі як високу чутливість, настільки високу, що людина перш ніж подумати, як їй вчинити, за велінням серця вчиняє правильно, благородно. У вихованні такої чутливості вирішальну роль відіграє розвиток, облагороджування почуттів у роки дитинства і отрочства». Чутливість тут — не якийсь розчулення, неосмислене поривання, а весь устрій людських почуттів, спрямованих на оволодіння знанням, формування світогляду, духовної стійкості, створення розуміння краси.

Виховувати культуру почуттів — це значить формувати справжній людський корінь, щоб не вироста «людина з крижинкою в серці».

Однією із важливих проблем в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського є проблема народного учителя, його благородної і почесної місії в соціалістичному суспільстві, відповідальності перед сучасним і майбутнім. У книзі «Розмова з молодим директором школи» Василь Олександрович пише: «...Продовжуючи себе в своїх вихованнях, ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час. Дух часу, взаємовідносини між людьми — все це залежить від того, які ми з вами, від того, яка школа, що їй народ вірить своє майбутнє, від того, яке керівництво школою».

Чимало місця В. О. Сухомлинський відводить ролі директора школи — керівника педагогічного колективу. «Якщо головний вихователь тільки вчить, як виховувати, але безпосередньо не спілкується з дітьми, він перестає бути вихователем... Живе, безпосереднє, щоденне спілкування з дітьми — джерело думок, педагогічних відкриттів, радощів, печалей, розчарувань, без яких немислима творчість в нашій праці... Я відчував, що така спільність необхідна мені не тільки для радості творчої праці, але і для того, щоб вчити своїх колег науці і мистецтву виховання».

Яскравий світ материнської мудрості, ніжності вчить дітей бачити красу жінки, яка виступає ціннісним критерієм людських вчинків і справжньої людської краси. «Справжня мати — жінка ніжна, як пелюстка квітки, що тільки-но розкрилася, і тверда, мужня, незламна, непримиренна до зла й нещадна, як справедливий меч».

Видатний педагог дав прекрасний зразок використання у вихованні могутньої сили художнього слова, його найтонших відтінків. Сповнені глибокої народної морально-естетичної мудрості його численні казки.

...Ми гортаємо сторінки творів Василя Олександровича Сухомлинського. Як розсипи думок, народжених життям і мрією про комуністичне майбутнє! Вони адресовані вчителям і кожному, кого хвилює доля юної зміни, кому доручено відповідальну справу виховання підрастаючого покоління.

М. ЄВТУХ,
кандидат педагогічних наук

Нинішнього вересня Василю Олександровичу Сухомлинському виповнилося 60 років. Ім'я цього видатного радянського педагога, Героя Соціалістичної Праці, члена-кореспондента АПН СРСР, заслуженого вчителя УРСР широко відоме не тільки в нашій країні, а й далеко за її межами.

Наш кореспондент Г. Філіппочкіна зустрілася з дружиною педагога Ганною Іванівною Сухомлинською і попросила відповісти на кілька запитань.

Кор. — Ганно Іванівно, з дошкільнятами Василь Олександрович почав працювати, вже маючи великий педагогічний досвід. Чи не випадковий цей його інтерес до найменших?

Г. І. Сухомлинська: — Справді, до роботи з малюками Василь Олександрович прийшов не одразу. На початку своєї діяльності він всю увагу приділяв старшокласникам. Та з часом виявив, здається, неймовірно: дехто з юнаків і дівчат не просто не встигав засвоювати матеріал. Вони погано володіли основною основою — технікою читання і письмом. За натурою дослідник, Василь Олександрович почав шукати коріння такого явища, і наступного року звернувся до 5—7 класів. Ще за рік взяв першокласників.

Але ж і в перший клас приходять діти з різною — і фізичною, і розумовою — підготовкою. І певну частину їх одразу ж чекає розчарування: хтось знає більше, а тому й встигає краще... Як огордити малечу від перших учнівських прикрощів?

Одним з шляхів досягнення цієї мети Василь Олександрович вважав однакову підготовку малят-шестиліток до школи. Він взяв її і на себе. Василь Олександрович ніколи не прикидався маленьким. Просто зумів пронести крізь життя дитячу чистоту душі, жагу знань, спрагу краси. Тому досить легко знаходив спільну мову з малечю. То й вона ставилася до нього з цілковитою довірою, ділилася своїми бідами, звиряла радощі.

А педагог був дуже уважним до тих розповідей. Цікавився становищем у сім'ї. Бо був певний, що школа має бути продовженням дому. А шкільні роки, сповнені радісного здивування перед величчю і красою навколишнього світу, — розвивати в кожному учневі індивідуальні здібності, навчаючи великого мистецтва жити серед людей.

Так восени 1951 року в Павлівці виникла незвичайна «Школа радості». Василь Олександрович захопився роботою з дошкільнятами. І вже ніколи не залишав її. Більш того, наполягав на включенні у неї всіх вчителів керівної ним школи. Ми (я також працювала в Павлівській школі) й не могли інакше. Коли живеш поруч з такою людиною: захопленою, творчою — сам переймаєшся високими прагненнями.

У назві його книги «Серце віддаю дітям» дехто вбачав претензійність. Це люди, які просто не знали Василя Олександровича. Він справді був цілком відданий дітям, не міг без них...

Кор. — Згадана Вами книга стала найпопулярнішим твором Василя Олександровича. Її перекладено на 11 мов світу, вчетверте видано в Німецькій Демократичній Республіці, вдруге — в Японії... В нашій країні вона перевидавалася двадцять разів.

Г. І. Сухомлинська: — Так, але сам Василь Олександрович найважливішою своєю теоретичною працею вважав книгу «Як виховати справжню людину». До кожного її положення він написав хрестоматію російською та українською мовами, куди увійшли казки етичного характеру, — це, так би мовити, книга з етики.

Василь Олександрович мріяв про великий творчий доробок. Він аставав удома, десь о п'ятій ранку. І писав — до шкільного дзвоника, який кликав на уроки. Йому хотілося не тільки осмислити все, що відбувалося на очах, — прагнув зробити з того висновки і поділитися своїми відкриттями з усіма причетними до справи його життя, до виховання дітей. Він залишив не тільки опубліковані твори, а й велику незавершену спадщину. Вона опрацьовується послідовниками Василя Олександровича — педагогами, науковцями. От, приміром, «Батьківська педагогіка». Перша назва цієї книги — «Материнська педагогіка», бо головним вихователем дитини, на думку Василя Олександровича, мусить бути саме мати. Багато окремих статей з цього твору друкувалися в газетах «Радянська освіта», «Правда України», «Радянська Україна». Незабаром розділи книги мають вийти у видавництвах «Знання», «Радянська школа». Видавництво «Молодая гвардія» підготувало до випуску книгу про патріотичне виховання «Батьківщина в серці».

Життя Василя Олександровича було недовгим. Далеко не всі свої плани встиг реалізувати. Не всі завершив. Але головне, мені здається, сказати встиг. Що саме? За плечима Василя Олександровича було багато років пошуків секретів виховання. І чимало відкриттів. Тим-то його педагогічні публікації стали не сухими інструкціями, а доброзичливими порадами, зачепленими з власної педагогічної практики і досвіду радянської школи. Порадами, що завжди ілюструвалися яскравими прикладами з навколишнього життя, легендами, казками, складеними самим автором. Тож і сьогодні хочеться надати педагогам можливість почути живе слово Василя Олександровича. Пропоновані твори ще ніде не публікувалися. Хай найпершими їх прочитають читачі журналу «Дошкільне виховання».